

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta

TURECKÉ KOBERCE V ČESKÝCH SOUKROMÝCH SBÍRKÁCH

Bakalářská diplomová práce

Studijní program: B8101

Vedoucí práce: prof. PhDr. Pavel Štěpánek, Ph.D.

Autor: Marie Kubátková

Olomouc 2012

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem *diplomovou (bakalářskou) prací* na téma: „*Turecké koberce v českých soukromých sbírkách*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne.....

Podpis.....

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat prof. PhDr. Pavlu Štěpánkovi, Ph.D. za vedení, rady a připomínky mé bakalářské práce, PhDr. Zdence Klímové za odbornou pomoc a poskytnutí literatury a Ing. Věře Kotalové za jazykovou korekci práce.

Obsah

Prohlášení	
Předmluva	
Úvod a dosavadní bádání	7
1. Úvod k problematice tureckých koberců	11
2. Technika vázání koberců	17
2.1. Symetrický a asymetrický uzel jako klíč k určování koberců	
2.2. Rozdíly mezi ručně vázaným a strojově tkaným kobercem	
3. Tvorba koberců v jednotlivých částech Turecka	20
3.1. Anatol	
3.2. Gördes	
3.3. Hereke	
3.4. Kula	
3.5. Ladik	
3.6. Sivas	
3.7. Smyrna	
3.8. Uşak	
3.9. Yürük	
4. Sběratelství koberců a jeho problematika	27
5. Katalog koberců ze soukromých sbírek	32
6. Seznam vybraných výstav koberců v České republice	56
7. Slovník pojmů	57
8. Závěr	59
9. Summary	59
10.Obrazová příloha	60
Prameny a literatura	82

Předmluva

Předkládaná bakalářská práce se zaměřuje na stručný přehled vývoje orientálních koberců a uvedení do základní problematiky. Měla by poskytnout pohled do historie, oblastí tvorby koberců všeobecně, oblastí tvorby Turecka a ukázat náhled na uplatnění koberců spolu se sběratelstvím. Dále uvést techniku výroby, materiály, barvy a vzory spolu se symbolikou. Součástí práce je katalog koberců o dvaceti kusech, který představuje některé turecké koberce z českých soukromých sbírek. Jedná se o koberce ze soukromých sbírek v Praze, Ostravě a převážná část je z daru Rainera Kreissla České republice. Přesto, že mnohé koberce z katalogu už byly publikovány, tak se jednalo především o velmi stručné popisy, bez pokusu hlouběji nahlédnout do motivů, provedení a historie.

Téma orientálních koberců je neskutečně rozsáhlé a za celý život snad neprobadatelné. Ovšem dokáže nadchnout a je výzvou k nadšenému bádání. Téma Orientu je přece jen pro běžné Evropany zahaleno tajemstvím a skýtá neuvěřitelné množství zajímavostí.

Od konce 90. let se v České republice ztížila situace bádání, už není jednoduché nalézt v každém starožitnictví koberec, zvláště ten turecký. Rovněž české aukční katalogy obsahují koberce jen poskrovnu. Do konce 90. let přitom koberce zažívaly obrovský „boom“. Ceny byly vysoké a mnoho lidí toužilo po originálních ozdobách svých interiérů. Zahraniční katalogy zůstávají v nabídce stejné, pouze ceny výrazně klesly. Nejlepší nabídku má aukční síň ve Stuttgartu.¹

¹ www.auction.de. Vyhledáno 3.4.2012

Turecké koberce do mého tématu přivedla spíše náhoda, protože přicházím do styku s koberci perskými - znám ostravského sběratele, ale bez jediného koberce tureckého. Přesto jsem měla možnost setkání s vlastníky přímo tureckých koberců. Ovšem mnozí mě nenechali koberec ani vyfotografovat, některým se nechtělo nadzvednout skříň a ani říct bližší informace.

A z náhody nakonec vyšlo zaujetí pro koberce turecké, obdiv ke geometrii a k nejlepšímu badateli a sběrateli: Raineru Kreisslovi.

Bádání po tureckých kobercích není vůbec jednoduché, tak jako správné rozpoznání motivů. Mnohdy koberce, které jeví perskou ornamentiku, jsou vázány tureckým symetrickým uzlem. Literaturu lze nejspíše vyhledat cizojazyčnou nebo je možné sehnat katalogy, listovat ve starších časopisech o umění a mluvit s majiteli obchodů, znalci a podobně. V četných příručkách užitého umění je o kobercích málo, nebo dokonce vůbec nic.²

Bakalářská práce ve svém rozsahu nemůže zpracovat toto téma zcela, ale jen částečně zmapovat a poskytnout vysvětlení základní problematiky tureckých koberců.

² Například Henry de Morant, *Dějiny užitého umění od nejstarších dob po současnost*, Odeon 1983.

Úvod a dosavadní bádání

Turecko je ve světě proslulé svými překrásnými vázanými koberci a tkanými kilimy. Tradice vázání koberců v Turecku je velice dlouhá. Původně koberce sloužily jako vybavení stanů u kočovných přistěhovalců ze střední Asie a plnily mnoho dalších a praktických funkcí. Používaly se k zakrývání země ve stanech, jako pokrývky na spaní, nebo jako nástěnné závěsy či sedlové pokrývky. Jako materiál se používala vlna divokých ovcí a kozí srst.

Na okrajích vysokohorských oblastí se pěstovala bavlna a v několika oblastech rostly moruše, na kterých housenky bource morušového vytvářely kokony, z nichž se získávalo hedvábí.

Nejstarší dochovaný koberec na světě³, nazývaný podle místa nálezu Pazyrycký koberec, je utkaný typickým tureckým dvojitě uzlíkovitým stylem a byl zhotoven někdy mezi 4. a 1. stoletím před naším letopočtem. Dnes je uložen v Ermitáži v Sankt Peterburgu. Techniku ručního tkaní koberců do Turecka přinesli s největší pravděpodobností Seldžukové (součást kmenového svazu Oguzů)⁴. Už Marco Polo označil ve 13. století seldžucké hlavní město Konyi za centrum výroby koberců⁵. Obvyklé vzory a použití barev u koberců ovlivnily místní tradice a dostupnost určitých barviv. Přírodní rostlinná barva se používala až do 19. století a dnes se používá znovu.

³ Ian Bennett, *Schönheit echter Orient-teppiche*, Wien 1974. s. 83

⁴ Josef Wolf, *Abeceda národů*, Horizont 1984.

⁵ www.turkishhan.org. Vyhledáno 4. 3. 2012.

Koberce dnešní doby jsou zhotovovány z nejrůznějších druhů materiálů. Nejčastěji je použita vlna, bavlna a hedvábí. Koberce se od sebe liší pestrostí vzorů a kvalitou zhotovení. Dle obchodníků cenu koberce určuje jeho stáří, výjimečnost vzorů, kvalita použitého materiálu, barviva a hustota vazby. Koberce z hedvábí jsou považovány za nejdražší. Cena mnohdy závisí na počtu uzlíků na centimetr čtvereční. Vlněné kvalitní koberce mají v průměru nejčastěji 6 x 6 uzlíků a hedvábné až 20 x 20 uzlíků.

Vázáním koberců se výhradně zabývají ženy. Dnešní tkalcovny se nacházejí vesměs ve střední Anatolii. Ženy z vesnic tradičně tkaly koberce pro své rodiny nebo jako své věno. Tkaní je náročné na zručnost a vytrvalost. K práci je používán tkalcovský stav, na který je upevněna ve vertikální poloze základní osnova, a na tu se tzv. symetrickým uzlem navazují vlákna tvořící vlas koberce.

Při vázání koberce tradičním způsobem většinou udělá vazačka záměrně malou nedůležitou chybu. Děje se tak ze dvou důvodů, buď se jedná o podpis vazačky, nebo spíše o symboliku lidské nedokonalosti – podle muslimů je dokonalý pouze Alláh.

Ovšem tradiční metody v Turecku už v dnešní době upadají a samotné vázání koberců se výrazně omezilo. Turecko s podporou státu uvedlo v život program DOBAG, který by měl oživit tradiční metody vázání a barvení v Turecku.⁶

⁶ www.tea-and-carpet.blogspot.com. Vyhledáno 1. 4. 2012.

Ve srovnání tureckých koberců, např. s íránskými, mají ty turecké delší vlas, liší se uzlíkem (v Iránu používají pouze jednoduchý uzlík), jsou barevnější a celkově působí živějším dojmem. Turečtí výrobci koberců a obchodníci říkají, že dvojitý uzlík je jaksí lepší.

Dosavadní bádání

Situace v České republice není tak ideální jako v zahraničí. V posledních přibližně třiceti letech u nás vznikla pouze jediná publikace o orientálních kobercích - Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005.⁷ Tam Jungr zmiňuje všechny hlavní oblasti tvorby koberců i s uvedením fotografií. V části o Turecku se věnuje stručnému úvodu, historii a také fotografické ukázce sedmnácti koberců a několika kilimů. Této knize u nás předchází publikace Ludmily Kybalové - *Orientální koberce*, Praha 1969. Část o tureckých kobercích pojímá Kybalová velice stručně, ale věnuje se všeobecné problematice motivů, symboliky a také uvádí fotografie koberců.

V četných příručkách užitého umění se nachází většinou jen pár zmínek.

K výstavám a sbírkám v České republice vycházejí katalogy, například katalog sbírek - *Orientální koberce* ve sbírkách Muzea v Bruntále, kde je vyobrazeno pět tureckých koberců a jeden kilim. Pohled na historické koberce z oblasti Turecka uvádí katalog výstavy - *Turecké koberce osmanské doby z 15. - 19. století*, ovšem uvedené koberce jsou ze sbírek Umělecko - průmyslového muzea v Budapešti. O kavkazských kobercích pojednává katalog ke stejnojmenné výstavě v Praze roku 2006. Katalog výstavy - *Orientální koberce z českých*

⁷ Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005. s. 12

soukromých sbírek (stejnojmenná výstava se konala v Západočeském muzeu v Plzni roku 2004) uvádí několik koberců tureckých. K výstavě Anatolských koberců z daru Rainera Kreissla (Praha 1995) vyšly tři katalogy - a to i cizojazyčné. Tyto katalogy dokládají, že v zahraničí se turecké koberce těší většímu zájmu, protože ty české nejsou zdaleka tak obsáhlé. Přesto výstavou a darem anatolských koberců dal Rainer Kreissl jedinečnou příležitost České republice opatrovat celosvětový unikát.

Zájem o koberce v zahraničí dokládá vznik publikací, vycházející časopisy, výstavy a aukce. Snad nejvýznamnějším časopisem je dvouměsíčník HALI, který vydává Londýn.

1. Úvod k problematice tureckých koberců

Historická tradice ve vázání koberců je spjatá především s Persií, dnešním Íránem. Persie je považována jako původní oblast všech koberců. Tradičně se vážou koberce také v dalších oblastech - Kavkazské země, Turkmenistán, sever Afghánistánu, Kašmír, Indie, Pákistán. U evropských zákazníků jsou oblíbeny také koberce z Nepálu, které jsou nejčastěji vázány tibetskými emigranty. Patří sem také koberce čínské.⁸

Tradiční postupy hlavních skupin tvůrců koberců

Nomádi a polonomádi: polonomádi mají svá trvalá zimoviště. Obě skupiny používají skládací stav, který mají vodorovně rozložený a připevněný k zemi. Stav se skládá ze dvou rovnoběžných tyčí, upevněných kolíky k zemi. Na těch je napjatá osnova. Vzhledem ke kočovnému způsobu života stav rozebírali a znova skládali. Nomádské koberce jsou proto zhotovovány v menších rozměrech.

Rodiny, které jsou trvale usazené ve městech a na vesnicích používají větších stavů. Ty umísťují napevno ve svislé poloze, a tedy mohou tvořit koberce větších rozměrů.

Tedy nomádi a polonomádi používají stav horizontální a manufaktury vertikální.

V manufakturách, především už v současné době, se tvoří koberce pod dohledem mistra a podle předepsaných šablon.

⁸ Ludmila Kybalová, *Orientální koberce*, Artia 1969. s. 11

U nomádů tak mohlo docházet k větší samostatnosti a fantazii samotných vazačů koberců, ovšem v manufakturách docházelo ke vzniku nejjemnějších a nejvzácnějších uměleckých děl - koberců.

Materiál

Používaným materiálem již po staletí zůstává nejčastěji ovčí vlna a kozí srst. Rozdílné klimatické podmínky zanechávaly vliv na kvalitě vlny. Nejodolnější vlna byla ve vysokohorských oblastech. V teplejších obsahovala vlna více lanolínu a mastila se. Rovněž stáří ovce hrálo důležitou roli nebo také doba stříhu vlny.

Nomádi používali vlnu jak na osnovu, což je tkaninový základ, tak na vlasové nitě. V manufakturách jako tkaninový základ slouží bavlna, která je na osnově pevnější. Ovšem při dlouhodobém používání je lepší vlna.

V některých oblastech se používala i velbloudí srst, či srst jiných zvířat. Ovšem tyto materiály se užívaly spíše v nedostatku, protože velbloudí srst špatně přijímá barvy. Srst méně obvyklých zvířat a zmíněných velbloudů se používala především do základu koberce.

Pro zvláště jemné koberce bylo užíváno přírodní hedvábí, které dává kobercům vysokou pevnost.

Takto zhotovené koberce mohou být užity i ve velmi zatěžovaných prostorách. Ovšem především vynikají jako ozdoby stěn interiérů.

V domácnostech se často můžeme setkat s necitlivým přístupem k užití koberce - od běžného prošlapání až k zastavení nábytkem, a tak mnohdy dochází až k nezvratnému poškození.

Technika

Jsou známy dva způsoby výroby koberců v Orientu. Vázání uzlů vlasu do osnovy - to jsou koberce s vlasem. Další technikou je tkaní, kdy se vyrábí oboustranné koberce tzv. kilimy. Tyto koberce bez vlasu jsou méně silné a užívají se spíše jako dekorační, nejčastěji na stěny. Koberec obsahuje dvě soustavy nití: podélné a příčné. Tyto části jsou nosným prvkem koberce, ozdobným prvkem je pak vlas. Kousky přízí jsou upevněny do osnovy uzly.

Technika vázání koberců zůstává po staletí neměnná. Je používán jednoduchý stav, což je vlastně jen rám obdélníkového tvaru. Ten je tvořen dvěma příčnými tyčemi, které jsou pak spojeny dvěma podélnými.

Mezi příčné tyče se napne tolik osnovních nití, kolik je třeba pro požadovanou šířku, a začne se tkát nový koberec. Uzly se ihned nevyvazují, ale utká se nejprve lem pomocí provázání osnovních a útkových nití. Poté se začnou vyvazovat vlasové uzly. Podle tradičního místa vzniku rozeznáváme dva hlavní druhy uzlů - symetrický a asymetrický viz kapitola druhá.

Vázání probíhá tak, že se vyváže řada uzlů a nejčastěji dva útky a poté se protáhne útková příze. Ta se pevně přitluče železným hřebenem, dojde tak ke zhuštění vlasu. Vzorů na kobercích se docílí střídáním různě barevných nití. Po vyvázání potřebné délky koberce se provede zpevňovací koncový lem. Podélné okraje se ještě ručně obšíjí vlněnou přízí. Nakonec se přistříhnou konce osnovních nití - třásně, které se mohou i zauzlovat, a sestříhne se vlas koberce. Hotový koberec se vypere, vykartáčuje a v napnutém stavu vysuší.

V dnešní době se provádějí ještě různé úpravy navíc - protimolové, nešpinivé, nehořlavé. Mnohdy se vlas patinuje, aby se koberec jevil starší se sešlápnutým vzhledem.⁹

Barvení

Barva koberců měla původně svůj symbolický význam, ovšem symbolika barev Orientu se liší od evropské - křesťanské symboliky. Například zelená barva byla považována za barvu proroka, ale protože se obtížně získávala, nebyla příliš častá. Bílá barva vyjadřovala zármutek, červená zase radost a bohatství. Zbožnost značila barva oranžová, barva slunce byla žlutá a modrá vyjadřovala nebe. Barvy se získávaly z přírodních zdrojů.

Islámská symbolika barev je specifická. Například zelená je považována za typickou barvu muslimů - stojí nejbližší k vegetaci a také zahrnuje tělo mrtvého muslima, který je pokládán bez rakve do země¹⁰. Je to posvátná barva, proto se také používá málo a jen pro menší motivy¹¹. Modrá znázorňuje nebesa, věčnost, ale zároveň podle Koránu jsou modré oči zavrženíhodné - modré oči a tmavé vlasy mají nepřátelé Arabů.¹⁰ Bílá barva je barvou smutku, žlutá je barva zbožnosti a červená jako symbol radosti, štěstí a bohatství.¹¹

Barvy a jejich zdroje: červená se získávala z mořeny barvířské a z červců - košenily; červenohnědá z volské krve; žlutá z rostlin - listů rezedy, orelániku barvířského a kurkumy okrouhlé; modrá z borytu barvířského a různých druhů lišejníků; šedivá a hnědá z přírodní barvy vlny nebo někdy obarvená vlna ze skořápek ořechů; černá používaná

⁹ tzv. akva úprava, vlas drhnutý za mokra

¹⁰ Jan Baleka, *Modř barva mezi barvami*, Academia, Praha 1999. s. 29 a 79

¹¹ Ludmila Kybalová, *Orientální koberce*, Artia, Praha 1969. s.22

velmi zřídka - ze šťávy granátovníku nebo ledku; zelená smícháním indiga se žlutým barvivem - světlicí barvířskou, řešetlákem nebo trávou.¹²

Přírodní barva vlny je bílá, nažloutlá a mnohdy až nahnědlá. Vliv na barvení vlny má obsah lanolínu, protože na něm závisí, kolik vlna barvy přijme. Důležitou roli hraje také použití barvených přízí z různých várek, protože dochází k barevné nepravidelnosti, zv. abraš. To je typická zvláštnost pro orientální koberce.

Koncem 19. století pronikaly do Orientu anilinová barviva, která zpočátku nárokům barvení nevyhovovala. Čas od času byla i zakazována. V dnešní době jsou koberce barveny chemickými barvivy, avšak v odlehlých a pro dopravu vzdálených oblastech jsou koberce stále barveny tradičními, přírodními barvivy. Nyní se znovu navrácí barvení přírodními barvivy - viz již zmiňovaný projekt DOBAG. Barvení přízí se provádí před samotným tkaním.

Uzly

Kvalita koberce může být někdy závislá i na hustotě uzlů. Cení se jemných osnovních nití, protože čím jemněji a přesněji je kobercový vlas vázán, tím je samotný koberec odolnější a pěknější. Jemná vazba je samozřejmě časově náročná, a tím se stává koberec nákladnějším. Zhotovení může trvat až dva roky. Počet uzlů se počítá v ploše koberce (délka x šířka) na centimetr nebo decimetr čtvereční a přepočtem získáme počet uzlů v 1 m.

¹² www.quick.cz/orientkoberce/firma.htm. Vyhledáno 14. 1. 2012.

Vady koberců

U koberců se mohou vyskytovat drobné vady a chyby. Například zesílené uzly v rubu, nepravidelně obšité podélné okraje, nepravidelnost ve výšce vlasu, nepravidelnost vzorů, až po křivost koberce. Ovšem tyto vady nepovažujeme za znehodnocující, ale pouze jako jevy, se kterými se nejčastěji setkáváme u koberců nomádů a které dodávají kobercům kouzlo, individualizují je a mnohdy také slouží k ověření pravosti ručně vázaného koberce.

2. Technika vázání koberců

Technika vázání koberců se po celá staletí nezměnila. Rozlišujeme dvojí způsob techniky výroby koberců.¹³ Váže se na stavu - buď horizontálním nebo vertikálním. Na horizontálním stavu vznikaly především nomádské koberce, protože stav se skládal pouze ze dvou k sobě vodorovně položených tyčí, mezi kterými byla napjata osnova. Tyče byly upevněny jen k zemi, a to kolíky. Byl to nejjednodušší způsob vázání kočovných kmenů. Taktéž užití koberců bylo jednoduché, pro denní potřebu, na spaní a podobně. Koberce jsou užšího formátu.

Manufaktury se lišily větší precizností. Pracují na svislém stavu se dvěma otáčivými válci, které jsou spojeny tyčemi. Z válce nahoře se odvíjí osnova a na válec spodní se navinuje utkaný koberec. Vazačka neustále pozoruje svou práci a musí se posunovat na sedadle stále výše. Nejprve tká několik centimetrů hladkého pásu a zpevňuje kraj. Pak teprve dojde k uzlování.

Uzly váže vazačka z klubek, která má na tyči stavu. Při vyvázání uzlu se ihned uzel odřezává. Vázání se neděje jen ručně, ale mnohdy si tkadlec pomáhá háčkem, kterým nabere vlas, a ostřím ihned odřeže. Každá řada uzlů se zatkává až třemi řadami útků, které se pak přitloukají železným, či dřevěným hřebenem kvůli pevnosti tkaniny. Tkadlec je schopen denně vyvázat až deset tisíc uzlů, v manufaktuře může počet dosáhnout až na čtrnáct tisíc.

¹³ Ludmila Kybalová, *Orientální koberce*, Artia 1969. s.15

Orient užívá dvou typů uzlů - symetrického a asymetrického. Jedná se o gördes a senneh. Uzlů gördes se užívá především v Malé Asii a na Kavkaze. Obou druhů uzlů se používá v Íránu.

2.1 Symetrický a asymetrický uzel jako klíč k určování koberců

Turecký uzel [2] gördes je považován se svou symetričností za pravý turecký uzel. Uzly jsou v pravém slova smyslu spíše smyčky, které jsou většinou protaženy kolem dvou vyjímečně až čtyř nití osnovy. U symetrického tureckého uzlu je vlna omotána kolem dvou vedlejších nití osnovy a konce uzlů procházejí mezi nimi.

Asymetrickému uzlu [3] - senneh se také říká perský. Smyčka se točí kolem jedné nitě osnovy a druhá polovina kolem vedlejší nitě osnovy. V případě této vazby je možné vidět jednu ze dvou nití osnovy. U symetrické není téměř osnova viditelná.

Mluví se tedy o symetrické tzv. turecké vazbě a asymetrické tzv. perské vazbě. Nejedná se však o žádný rozdíl v kvalitě koberce, perská vazba umnožňuje vytvoření měkčích linií a složitějších motivů.¹⁴

Hustotu uzlů určuje také i síla materiálu na 1 dm². Tedy vlněné koberce jsou daleko hrubší než jemné hedvábné. Není pravidlem, že koberec větší hustoty musí být kvalitnější.

¹⁴ www.restaurovani.webz.cz. Vyhledáno 14. 1. 2012.

Orientační kvalita koberců podle počtu uzlů na dm² ¹⁴

do 500 uzlů - velmi hrubý
500 - 1 000 uzlů - hrubý
1 000 - 2 000 uzlů - středně jemný
2 000 - 2 500 uzlů - jemný
2 500 - 4 500 uzlů - velmi jemný
nad 4 500 uzlů - extrémně jemný

2.2 Rozdíly mezi ručně vázaným a strojově tkaným kobercem

Tradiční ručně vázaný koberec má ze své rubové strany uzlíčkovou strukturu, která kopíruje přesně vzor na líci. Uzlíčky na rubu jsou dobře viditelné, ale je také možné přeložit koberec směrem dolů a podívat se na uzlíky na líci. U těchto ručně vázaných koberců nelze při sebevětší snaze vytáhnout jednotlivé vlasy koberce, uzlíky se pouze stále více utahují.

Strojové koberce lze poznat, že vlas vytáhneme velmi snadno. Taktéž je třeba pozorovat vzor na líci - strojové koberce jsou dokonalého vzoru, symetrie, například motiv, který vidíme vpravo, je naprosto stejný vlevo.

U ručně vázaných koberců si lze všimnout jistých malých odlišností, nikdy nemůže dojít k naprosto identickým motivům a podobně. Podle pověr vazaček by se vždy měla vloudit malá chybička, protože podle muslimů je dokonalý pouze Alláh.¹⁵

¹⁵ Klára Stejskalová, Český rozhlas 2005.

3. Tvorba koberců v jednotlivých částech Turecka

Podle Iana Bennetta¹⁶ má výroba vázaných koberců i tkaných kilimů v Turecku delší tradici než v Persii.

Nejstarším kobercem na světě je Pazyrycký koberec, který je dnes k vidění v Ermitáži v Sankt Peterburgu. Stáří se odhaduje na dva a půl tisíce let a uchoval se díky ledu, ve kterém byl zakonzervován. Objevitelem se stal ruský archeolog Rudenko¹⁷.

Mnohá výtvarná díla po roce 1300 zachycují koberce, což je důležité pro dataci. Pravděpodobně první zobrazení koberce je na Giottově fresce v padovské kapli z roku 1304.¹⁸ Dále se malby s koberci hojněji vyskytují za renesance, kdy koberce leží pod trůnem Madonny. Prvně se na malbách objevovaly koberce turecké, od 16. století se začínají objevovat koberce perské. Podle malířů, kteří koberce zachycovali na svých dílech, jsou pak koberce i pojmenovány. Lze se setkat s koberci - Lotty, Memlingy a Holbeiny. Malíři se zasloužili o přesné zobrazení koberců, ukázali tak mistrnou malbu v detailech. Například Hans Memling a jeho *Panna na trůně s dítětem a andělem*, kolem roku 1480, Státní muzeum Berlín nebo *Portrét mladého muže* z let 1485-90¹⁹. Podle Hanse Holbeina vzniklo označení „holbein s velkým vzorem“ a „holbein s malým vzorem“. Holbeinovo nejslavnější zobrazení koberce je zachyceno na obraze *Velvyslanců*.²⁰

¹⁶ Ian Bennett, *Schönheit echter Orient-Teppiche*, Wien 1974, str.81

¹⁷ Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005. s.20

¹⁸ Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005. s.28

¹⁹ www.artmuseum.cz. Vyhledáno 17. 3. 2012.

²⁰ František Dvořák, *Hans Holbein mladší: Kresby*, Odeon 1976.

Také ve flámském malířství 15. století použil Jan van Eyck turecké koberce a v 17. století vyobrazil jeden koberec dokonce několikrát Jan Vermeer van Delft, například v obraze *Spící mladá žena*, dnes v Metropolitním muzeu v New Yorku. V benátském malířství se koberce stávají dekorativní součástí portrétů, dokazuje to také Benátčan Lorenzo Lotto a podle něj pojmenovaný celoplošný vzor drobných arabesek.²¹

V České republice se také nachází zobrazení koberce - Krackersova freska v Chrámu sv. Mikuláše v Praze.²² Muž rozprostírající koberec v rukou. Pravděpodobně se jedná o perský koberec, ale může to být také koberec turecký - medailonový ušak. Ovšem bordura tomu neodpovídá.

Turecké koberce se začaly hojně objevovat v nabídce benátských obchodníků s orientálním zbožím. Když kardinál Wolsey zařizoval svůj dům v Hampton Court, zakoupil u jednoho benátského obchodníka šedesát tureckých koberců.²³

Je nutno i zmínit, že v Turecku nastala potřeba rozvoje dálkového obchodu²⁴. Turci razili mince již koncem 14. století a z Evropy dováželi luxusní zboží, jako je sklo a textil. Tradiční druhy koření dováželi z Arábie a Indie. Důležitou obchodní spojnici byla také italská města (Benátky, Janov, Florencie, Lucca ad.), kdy se stalo především hedvábí nejdůležitějším produktem dálkového obchodu. Dělo se tak už od 13. století. Nejdůležitějším faktorem při rozvoji starověkých měst byl obchod po Hedvábné stezce, která byla

²¹ Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005. s.29

²² Tímto bych ráda poděkovala prof. PhDr. Pavlu Štěpánkovi, Ph. D. za upozornění na Krackersovu fresku v Praze a zapůjčení literatury: Jaromír Šíp, Miroslav Korecký, Alexander Paul, *Wandmalerein des Spätbarocks, Ein Werk, Johann Lukas Krackers*, Artia 1958.

²³ Stefano Carboni, *Venice and the Islamic world 828 - 1797*, Yale University Press 2007.

²⁴ Klaus Kreiser, Ch. Neumann, *Dějiny Turecka*, Praha 2010. s.47-49

celkově dlouhá asi 8 tisíc kilometrů a propojovala Čínu s Indií, Mezopotámií, Persií, Malou Asií a Evropou.²⁵

Na starých tureckých kobercích jsou od konce 15. století jen vyjíměčně zobrazeny postavy lidí, či zvířat. Tato zpodobňování islámské náboženství dodnes zakazuje.²⁶ V islámském světě se během staletí objevilo mnoho postojů k umění, Korán se stal předmětem více výkladů. Jsou známy dva hlavní postoje k umění: umění jako zázračné a umění jako lež, které zobrazuje to, co není. Hlavní otázku tvoří zobrazování živých tvorů. Korán nemá žádné ustanovení, ale existuje jakási shoda muslimů v averzi k zobrazování v prostředí bohaté náboženské imaginace.²⁷

Druhů tureckých koberců je přibližně na třicet. Nejznámějších jich je přibližně šestnáct až osmnáct:

Akhisa, Anatol, Bergama, Demirci, Gördes, Hereke, Isparta, Kirsehir, Konya, Kula, Ladik, Megri, Melas, Mudjur, Uşak, Sivas, Smyrna, Yürük ..

Zde se zabývám hlavními oblastmi výroby koberců: Anatol, Ghiordes, Hereke, Kula, Ladik, Siras, Smyrna, Uşak a Yürük.

[4]

²⁵ Lukáš Synek, *Hedvábnou stezkou po stopách dávných karavan*, Cestář 2008.

²⁶ Sunnité

²⁷ Markus Hattstein, Peter Delius, *Islám, Umění a architektura*, Slovart 2005. Str. 38-39.

3.1. Anatol

Anatol je pojmenování pro část tureckého území ležícího v Asii, tradičně nazývaného Malou Asií. Anatolské koberce nejsou přesně definovány, jednoduše se prodávají jako koberce turecké. Mnohdy je použita perská florální ornamentika. Tedy přesná provenience koberce není obvykle zaručena.

3.2. Gördes

Město, podle kterého jsou turecké uzly pojmenovány, leží asi 150 km severovýchodně od Izmiru [4]. Koberce, které jsou zde až do dnešních dnů zhotovovány, mají všechny přednosti i vysokou kvalitu tureckých rukodělných prací. Tzv. gordické uzly dostaly jméno podle antického města Gordium, kde podle dějin tento nerozvazatelný uzel rozřal Alexandr Veliký jednou ranou mečem.²⁸ Koberce z Gördes lze rozdělit do tří skupin: staré, moderní a samostatnou skupinu tvoří koberce modlitební zasahující do všech období. Ovšem skupina moderních koberců už má málo společného se starými a modlitebními, nejen ve vzorech, ale i ve kvalitě zpracování. Proslulé koberce z této oblasti vykazují geometrické vzorování, na podkladu barvy slonové kosti, nebo ruděčerveném. Také modlitební se považují za jedny z nejlepších tohoto druhu na celém světě, nejen v užitých vzorech, ale také díky kvalitě zpracování.

3.3. Hereke

Hereke leží v severozápadním Turecku na pobřeží Marmarského moře. V roce 1844 zde založil turecký sultán Abdul Medschid manufakturu na výrobu koberců. Koberce z Hereke nebyly po umělecké stránce zcela turecké, protože

²⁸ Ian Bennett, *Schönheit echter Orient-Teppiche*, Wien 1974. s. 85

vazači ve většině případů pocházeli z dnešního Íránu, ale používali tureckých uzlů. Vzory byly až naturalisticky květinové a docházelo k vyvazování různých zvířat a ptáků. Barvy byly jemné a pastelové.

Oblast Hereke proslavily zejména hedvábné koberce, které byly často protkány stříbrnými nebo zlatými nitěmi. Tato vysoká kvalita koberců z Hereke zajišťovala i poptávku u královských dvorů.

3.4. Kula

Kula leží pouhých 80 km od Gördesu. Koberce z těchto dvou měst jsou si ve svém provedení dost podobné. Kula stejně jako Gördes je proslulá svými modlitebními koberci. Staré kusy z Kuly patří mezi nejvyhledávanější. Vzory nevycházejí z architektonických prvků, uplatňují se pouze bílé obrysy v geometrickém poli. Jsou užity také dvě nebo tři řady cypřišů na podkladu ve tvaru loďky, jako symbolika ve světě putujících duší²⁹ - tzv. „Friedhofsteppiche“ neboli hřbitovní koberce.

3.5. Ladik

Ladik je malé město v blízkosti města Konya. Koberce z 19. století i dřívější patří k nejkrásnějším a nejvyhledávanějším orientálním kobercům vůbec. Ručně vázané koberce sloužily převážně k modlitebním účelům. Tyto modlitební koberce byly malých rozměrů, mnohdy 60 x 90 cm. Jako hlavní barva byla užívána výrazná červeně doprovázená zelenými a modrými tóny. Některé ze starých koberců mají tři okna ve vzoru mešity a dále motiv tulipánů („tulipánový ladik“).

²⁹ Ian Bennett, *Schönheit echter Orient-teppiche*, 1974. s. 89

3.6. Sivas

Koberce z města Sivas, ležícího ve vnitrozemí Turecka, jsou sotva sto let staré. Koberce z posledních dvaceti let už mnoho společného s těmi staršími nemají. Mnohdy se jedná o koberce utkané v Persii, které mají turecké vzory, takže se vydávají za koberce ze Sivasu. Kvalita je podstatně nižší. Staré, pravé koberce ze Sivasu se svými medailony a arabeskami patří k nejlepším tureckým kobercům, obdobně jako koberce z Uşaku.

3.7. Smyrna

Dnešní Izmir, turecké přístavní město, ve kterém se ani dnes, ani dříve koberce nevážou. Smyrna je pouze značka pro koberce pocházející z měst a vesnic poblíž Izmiru. Označení Smyrna vede k omylům jak v literatuře, tak v aukčních katalozích, obchodních prospektech atd. Označení Smyrna je také používáno při prodeji moderních koberců z Uşaku a Gördes nižší kvality³⁰.

3.8. Uşak

V 16. a 17. století byl Uşak ležící 110 km východně od Gördes skutečným „kobercovým“ hlavním městem Turecka. Pokud ne celého světa, protože by to potvrzoval fakt, že koberce z těch časů můžeme nalézt v muzeích, ale už nemají nic společného s dnes vázanými a barvenými koberci našeho století. Uşak se považoval za jedno z nejvýraznějších center tvorby koberců, ale také obchodu.

³⁰ Ian Bennett, *Schönheit echter Orient-teppiche*, 1974. s. 93

3.9. Yürük

Tyto koberce jsou vázány převážně kurdskými horskými nomády, obývajícími východní Turecko. Koberce se podobají kavkazským kobercům s motivy svastiky a běžícího psa. Barvy jsou tmavěrudé, červenohnědé, modré a tlumeně purpurové. Občasně se objevuje i barva zelená, avšak pouze v tlumených tónech. Motiv psa se nachází pouze u nomádských koberců a většinou je velice stylizovaný. Pes jako symbol věrnosti³¹.

³¹ Ludmila Kybalová, *Orientální koberce*, Praha 1969. s. 21

4. Sběratelství koberců a jeho problematika

Pro sběratele, kteří se rozhodnou sbírat koberce, je většinou určující láska k předmětům s historií a touha po pátrání a objevování vzácných kusů. Nejsnadnějším způsobem jak „ulovit“ koberec, je obejít množství starožitnictví a hledat. Ovšem kvalita koberce může být různá, i cena, stáří a provedení.

Další možností jsou specializované obchody, které dovážejí moderní koberce z různých oblastí tvorby. I zde se však dají nalézt kusy staršího data. V současné době tyto obchody v České republice krachují; svědčí o tom letáky přicházející do domácností s nabídkou až totálních výprodejů. Například leták z února 2012 obsahuje nejen nabídku prodeje koberců až s osmdesátiprocentní slevou, ale i důvod, proč evropský velikán v prodeji koberců – Arena Koberce Brno, pod vedením pana Honarmanda, končí (Honarmand, 2012).³²

Ale i toto je sporné, protože se může jednat o obchodní tah, kdy prodejci chtějí nalákat na výhodné ceny, pak se přejmenují a výprodeje budou pokračovat.

Mezi žádané kusy patří koberce starší, zajímavé, kvalitní a přitom v dobrém stavu. Sběratelskou úroveň však mají i velice staré fragmenty. Důkazem mohou být fragmenty velice starých koberců, například v české soukromé sbírce, kterou daroval sám Rainer Kreissl.

³² Honarmand: „i přes dlouholeté úzké kontakty s rodinami vazačů zdražily koberce až o 120 procent“ což značí při současné krizi zánik těchto prodejen s kontakty.

Největší výběr koberců je z Íránu, a to z konce 19. století nebo 1. poloviny 20. století. Tyto se v českých domácnostech objevují nejčastěji a není je problém sehnat ani po internetu. Důkazem je nesčetně nabídek internetových prodejců, ovšem mělo by se dbát opatrnosti.

Dále jsou u nás dobře zastoupeny i koberce kavkazské skupiny z přelomu století³³.

Podle prodejců největší problematiku tedy skýtá sběratelství koberců tureckých (anatolských). Podle Petera Palacky z Brna³⁴ vyplývá, že turecký koberec, dá se říci, není nyní k sehnání. Což je změna oproti minulosti, kdy se ještě před 15-20 lety daly sehnat turecké koberce v obchodech se starožitnostmi a podobně. Tato situace se vysvětluje především špatnou komunikací s Tureckem. Peter Palacka je majitelem dvou obchodů, menšího v Brně a velkého v Praze³⁵. Podniká náročné cesty Asií, kde nakupuje koberce. Musí znát místní způsoby obchodu, rozumět symbolice a poznat kvalitu ručně vázaných koberců. Na svých internetových stránkách má širokou škálu nabídky koberců ze všech hlavních oblastí. Perská skupina je samozřejmě zastoupena nejvíce, ale turecká je také dostačující.

Zdroje tureckých koberců můžeme hledat v různých soukromých sbírkách, většinou u samotných starožitníků doma, a pak samozřejmě nelze pominout největší původně soukromou sbírku tureckých koberců a kilimů - Dar Rainera Kreissla České republiky, která vznikla v Německu. Nyní je ve Správě Národního muzea - Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur.

³³ *Art&Antiques*, str.40, text: Markéta Procházková, prosinec 2002.

³⁴ Rozhovor v prosinci 2011

³⁵ firma Orientální koberce Palacka, Brno a Praha

Jedná se samozřejmě o sbírku celosvětového významu, která obsahuje 1 155 exemplářů³⁶. Rainer Kreissl³⁷ (1924–2005) znalec, sběratel a mecenáš umění, který daroval České republice největší sbírku anatolských koberců na světě. Shromažďoval ji více jak 20 let. Jako sběratele jej zajímalo všechno – africké umění (masky, plastiky), středomořské umění (mramory), čínské umění, porcelán, nábytek, v podstatě veškeré umění. Kromě koberců daroval Národní galerii v Praze také kolem 1 000 exponátů afrického umění, snad celou svou sbírku, nebo přes 200 východoasijských artefaktů. Národní galerie v Praze spravuje kolem tisíce afrických soch, které Rainer Kreissl daroval České republice. Kreissl je snad největším mecenášem umění České republiky. Roku 2001 dostal Medaili za zásluhy udělovanou Václavem Havlem³⁸.

Je nutné zmínit i významné Náprstkovo muzeum, které dostávalo i další dary náhodného charakteru – jednalo se většinou o kusy látek, oděvů, doplňků i koberců. Ke sbírkám přispěli významní cestovatelé – Josef Wunsch nebo už zmiňovaný Rainer Kreissl. Přispívali i literáti – například Julius Zeyer³⁹.

V nahlédnutí do zahraničí nelze pominout přínos etnografky, fotografky a sběratelky – Josephine Powell (1919–2006). Celý život cestovala, sledovala a zachycovala na fotografiích turecké vesnice a nomádky

³⁶ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla české republice*, kat.výst., Praha 1995. s.10

³⁷ „Rainer Joseph Abdurrahmán Kreissl, přítel Velkého muftího istanbulského, nevyčítelný sběratel posedlý koberci, nenasytný estét“ Rainer Kreissl, *Dopis panu Karlu Čapkovi o sběratelství koberců*, Praha 1995.

³⁸ www.afrikaonline.cz. Vyhledáno 4. 3. 2012.

³⁹ www.nm.cz. Vyhledáno 16. 1. 2012.

způsob života v nich. V roce 1980 pracovala v tehdy rozvíjejícím se programu DOBAG.⁴⁰

Pro sběratelství koberců se může rozhodnout takřka kdokoli. Nemusí se jednat o znalce v daném oboru či pracovníka muzea nebo obchodníka. Platí za to, že se u koberců nevyplatí být striktně zaměřen na úzkou oblast, protože dobrý a jedinečný kus může přijít kdykoli, a bylo by škoda se o něj připravit kvůli zaměřenosti například jen na kavkazské koberce.

Nemůžeme samozřejmě pominout ani cenovou stránku věci. Na vzácné kusy nestačí ledajaká peněženka, pokud se zrovna nejedná o prodejce, který neví, co prodává. Samozřejmě se ve světě vyskytují koberce nevyčíslitelných hodnot, a to nejen v muzeích, ale i v soukromí, kde se jedná také o nevyčíslitelné rodinné hodnoty, dědictví atd.

Pro laické sběratele, kteří chtějí mít v domácnostech kvalitní kusy, by mělo být důležité zajímat se o techniku zhotovování, o rozeznávání materiálu a podobně, aby se vyvarovali případných podvodných prodejců, vydávající strojové, nové koberce bez vyšší umělecké kvality za starší a ručně vázané. I když nejen laik, začínající sběratel, ale i odborník by se měl kromě pohledu na koberec přesvědčit i pohmatem a podrobnějším prozkoumáním.

Zdali se dnes sběratelství koberců vyplatí i přes danou problematiku, je na každém sběrateli. Mnozí sběratelé se k pátrání po kobercích připojují právě dnes, v době, kdy v mnohých státech panuje hospodářská krize. Mají především vidinu dobrých investic do umění, ve kterých se snad neprojeví úpadek, a tak budou mít své finance zabezpečené do budoucna. Ovšem koberce asi nikdy nebudou mít typický

⁴⁰ www.marlamallett.com/powell.htm. Vyhledáno 1. 4. 2012.

sběratelský charakter, ale spíše budou dělat dobrou službu v interiérech. Lidé sbírají koberce především proto, že jsou krásné.

Náhled do nedávných aukčních katalogů⁴¹

Pro srovnání s těmito vybranými katalogy lze uvést katalog Henry's Auktionen – aukce proběhla 5.5. – 12.5.1990 v Mutterstadt a dražila 995 položek koberců. Jednalo se především o koberce perské, avšak obsahuje i několik tureckých⁴².

⁴¹ Dorotheum 25.11.2006 str. 124 – Koberec s motivem ráje, Persie poč. 20. století, vyvolávací cena 20 000 Kč.

Dorotheum 26.5.2007 str. 149 – Koberec s motivem Panny Marie s Ježíškem a andělem, Persie 1. třetina 20. století, vyvolávací cena 60 000 Kč.

Dorotheum 15.3.2008 str. 129 – Kasak, Kavkaz 1. čtvrtina 20. století, vyvolávací cena 20 000 Kč.

Aukční dům Zezula 2.10.2010 str. 62 – 3 kusy koberců, 1. Kirshehir, Anatolie poč. 20. století, vyvolávací cena 5 000 Kč. 2. Karabach, Kavkaz poč. 20. století, vyvolávací cena 1 000 Kč. 3. Malayer, Persie 19./20. století, vyvolávací cena 5 000 Kč.

⁴² Str. 87 Sille, str. 100 Hereke, str. 101 Milas

5. Katalog koberců

Č. 1

Smyrna, kol. roku 1930

Vlněný na bavlněné osnově, 130 x 210 cm *seccade*

Soukromá sbírka Ostrava

Nepublikováno

Původ koberce není znám, proto nese označení Smyrna. Zřejmě pochází z větší manufaktury. Předpokládané stáří koberce je 70 - 80 let, je velice zachovalý a není viditelná žádná nová úprava.

V motivech koberce se kromě tradičně užívaných vzorů projevuje také vliv evropských zákazníků - jednoduše, je modernějšího pojetí (tzn. projevují se výrazné perské vlivy v ornamentice a zřejmě už bylo použito chemických barviv). Koberec je vlněný na bavlněné osnově, nízko střižený a počet uzlů má na 1 dm² dva tisíce - tedy střední kvalita. Koberec je zakončen nevázanými bavlněnými třásněmi k osnově koberce.

Na první pohled koberec působí, že na sobě leží koberce dva. Optickou iluzi vytváří motiv na podklad vloženého menšího koberce. Obdélník má svou vlastní dvoučlennou borduru oranžové barvy. Ta je v kontrastu s přiléhající širokou bordurou modré indigové barvy podkladu, na kterém se střídají geometrické vzory se stylizovanými florálními motivy. Pak následuje opět oranžová bordura stejné šíře jako předchozí, která ukončuje „vložený“ obdélník. Další dva pásy ukončují koberec.

Ve vnitřním obdélníku je na červeném podkladu, protkaném různými rozvilinami v béžové, okrové, modré a krémové barvě, modrý středový medailon. V podélné ose jsou připojeny stylizované tulipány.

Červený podklad je v rozích ukončen béžovými vlnovkami, tzv. mraky. Ve všech rozích jsou na světle modrém podkladu motivy dekorativních květů - karafiátů, růží a tulipánů v červené, růžové a béžové barvě.

Č. 2

Hereke?, kol. roku 1920
Hedvábný vlas na bavlněné osnově, 87 x 138cm *ceyrek*
Soukromá sbírka Ostrava
nepublikováno

Typický modlitební ručně vázaný koberec s hedvábným vlasem na bavlněné osnově, přibližně šest tisíc uzlů na dm² - jemný.

V bordurovém orámovaném obdélníkovém poli je modrý medailon ve tvaru mihrábu. Dva horní cvikly jsou vyplněny stylizovanými florálními motivy a jsou podepřeny sloupky s hlavicemi. V mihrábu je lampa, která je tvořena bohatě zdobnými rostlinnými motivy a především tulipánem. Tulipán byl velice oblíbeným motivem, často se uplatňoval například na keramice z Izniku. Město Iznik bylo centrum výroby a vývozu vlastní keramiky a ohlasy poté působily i v další tvorbě - například dlaždice od anglické firmy Minton, které obsahují motiv palmet a arabesky.⁴³

Borduru tvoří deset pásů, ta hlavní je o šířce dvanáct centimetrů béžového základu a zdobí ji hnědočervené květy opět stylizovaného charakteru. Tuto hlavní borduru obklopují z obou stran pásy hnědých vlnovek na béžovém podkladu. Prostor v prohnutí vlnovek je vyplněn skoro geometrickými jednoduchými květy v zelené barvě.

Kraj koberce je zakončen dvojitým červeným pásem, který tvoří řetěz drobných trojúhelníků. Závěrečný modrý lem je obšitý režnou nití a dvě strany koberce jsou zakončeny třásněmi vytaženými z původní osnovy koberce.

⁴³ NG Praha, *Tulipán v lesku půlměsíce, Turecká keramika 15. - 17. století a její ohlasy v Evropě*, kat.výstavy, Praha 2003. s.92

Č. 3

Hereke?, kol. roku 1900
Hedvábný vlas na bavlněné osnově, 219 x 88 cm *kisa yolluk*
Soukromá sbírka Ostrava
nepublikováno

Pole koberce tvoří šest medailonů ve tvaru mihrábů. Dvakrát v modré barvě, dvakrát v červené a dvakrát v bílé barvě. Uzlů je šest tisíc na dm². Pole uzavírá pět centimetrů široká bordura, tvořená stále se opakujícím florálním motivem, ta rovněž odděluje jednotlivé medailony v poli koberce.

Hlavní bordura o šířce deseti centimetrů má bílý základ, na něm pak ve střídající se červené a modré barvě můžeme nalézt motivy květu ve tvaru kosočtverce - L. Kybalová uvádí že kosočtverec je náboženský symbol⁴⁴.

Hlavním motivem modlitebního koberce je šest mihrábů, každý je jinak barevně proveden. Rohová pole (cvikly) jednotlivých polí jsou podepřená sloupky s hlavicemi. Motivы lampy působí dojmem až napodobených křišťálových lustrů - zvláště v mihrábu v bílém poli. V mihrábech se střídají zelenkavé a modročerné stylizované cypřiše.

Koberce ukončují bavlněné trásně a podélné kraje koberce jsou obšity. V pravém dolním rohu je koberce lehce poškozen.

⁴⁴ Ludmila Kybalová, *Orientální koberce*, Praha 1969. s. 16

Č. 4

Západní Turecko, 18. století

Vlněný na bavlněné osnově, 153 x 119 cm dozar

Soukromá sbírka Praha

publikováno: Západočeské muzeum v Plzni, *Orientální koberce z českých soukromých sbírek*, kat. výstavy, Plzeň 2004. Č. 24

Koberec z města Bergamo, které leží v západním Turecku, pochází z 18. století.⁴⁵

Středové pole koberce tvoří osm osmiúhelníků v barvách a provedeních po dvojicích. Dva ve vrcholu koberce jsou na modrém podkladu s bílými hvězdami ve středu, následují dva na béžovém podkladu také s bílými hvězdami, poté dva osmiúhelníky na bílém podkladu s hvězdami žlutými a závěrečné jsou na podkladu modré barvy s hvězdami růžovými.

Pole koberce obklopuje žlutá bordura s drobnými mnohobarevnými květy. Následuje prostřední, široká bordura s geometrickými motivy kříže. Kříže jsou různobarevné a obepíná je další kříž naznačený jen v lince.

Koberec zakončuje, místně již potrhaná, geometrická bordura obsahující klikatku. Koberec působí nesmírně pestrým a živým dojmem. Kromě spodní bordury je koberec dobře zachován.

⁴⁵ Západočeské muzeum v Plzni, *Orientální koberce z českých soukromých sbírek*, kat. výstavy, Plzeň 2004.

Č. 5

Střední Turecko, konec 18. století

Vlněný na bavlněné osnově, 165 x 117 cm *namaseh*

Soukromá sbírka Praha

publikováno: Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005.

Západočeské muzeum v Plzni, *Orientální koberce z českých soukromých sbírek*, kat. výstavy, Plzeň 2004. Č. 25

Modlitební koberec z oblasti města Mucuru pochází z 18. století.⁴⁶

Koberec má mihrábové pole na červeném podkladu s drobnými květy. Mihráb stupňovitého vrcholu je vyplněn stylizovaným stromem života. Strom se skládá z medailonů, které jsou tvořeny nepravidelnými čtverečky různých barev. Medailony pojí tenký kmen stromu s větvemi.

Ve cviklech jsou geometrické útvary, dva větší jsou stupňovité a dotvářejí stupňovitý mihráb.

Mihráb obklopuje bordura geometricky stylizovaných zvířat, následuje bordura nejširší s palmetami v červené, modré, bílé a světlezelené.

Koberec zakončuje geometrizovaná bordura po celém obvodu. Koberec je zachovalý, na spodní straně má zpevňovací lem s otrhanými třásněmi. Vrchní část koberce má třásně převážně zachované.

⁴⁶ Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005. s. 100

Č. 6

Západní Turecko, 18. století

Osnova a vlas vlna, útek bavlna 178 x 131 cm dozar

Soukromá sbírka Praha

publikováno: Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005.

Západočeské muzeum v Plzni, *Orientální koberce z českých soukromých sbírek*, kat. výstavy, Plzeň 2004. Č. 26

Modlitební koberec z města Gördesu⁴⁷ je jemné struktury s mihrábem.

Ve volném mihrábovém poli je zavěšena lampa, která je umístěna na nepravidelném odstínu - efektu abraše. Celý koberec pokrývají geometrické květy - karafiáty.

Obdélník nad cvikly je tvořen čtyřmi geometrickými motivy v červené a bílé barvě.

Bordury jsou opět zdobeny květy karafiátů a konečný lem koberce je žlutý. Nahoře a dole na koberci jsou zbytky třásní.

Koberec působí díky mihrábovému poli s abrašem jako průhled do nekonečné dálky.

⁴⁷ Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005. s. 98

Č. 7

Střední Turecko, 18. století

Vlněný na bavlněné osnově, 165 x 117 cm dozar

Soukromá sbírka Praha

publikováno: Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005.

Západočeské muzeum v Plzni, *Orientální koberce z českých soukromých sbírek*, kat. výstavy, Plzeň 2004. Č. 27

Modlitební koberec, dnes již zrestaurovaný, pochází z města Ladik.⁴⁸

Koberec má středové mihrábové pole bez sloupků na červeném podkladu s přechody barev. Ve vrcholu mihrábu je umístěna konvička.

Pod červeným polem mihrábu se objevuje motiv tulipánů, které byly v 18. století v Turecku oblíbeným motivem.⁴⁹

Středové pole koberce oddělují jednotlivé pásy. První je zaplněn drobnými květy, následující klikatkami ve tvaru úponků s geometrizovanými květy. Nejširší pás tvoří na modrém základu rozety a tulipány. Koberec je zakončen klikatkovou bordurou na červeném základu.

Před restaurováním⁵⁰ byl koberec značně poškozen, měl prodřené středové mihrábové pole až ke krajům a bordura na levé straně částečně chyběla.

⁴⁸ Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005. s. 99

⁴⁹ NG Praha, *Tulipán v lesku pŕlmesíce, Turecká keramika 15. – 17. Století a její ohlasy v Evropě*, kat. výstavy Praha 2003. s.11

⁵⁰ obrazová příloha

Č. 8

Turecko, konec 19. století

Vlněný na bavlněné osnově, 243 x 98 cm *kellegi*

Soukromá sbírka Praha

publikováno: Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005.

Západočeské muzeum v Plzni, *Orientální koberce z českých soukromých sbírek*, kat. výstavy, Plzeň 2004. Č. 28

Zachovalý nomádský *yürük* má všechny vlastnosti nomádského koberce. Je nepravidelný a má výrazné geometrické tvary.⁵¹

Koberec je rozdělen do třech čtvercových polí, na červeném a modrém podkladu. Jednotlivé čtverce obsahují geometricky rozvětvené šestiúhelníky. Ty v sobě pojímají menší čtverce, které mají uprostřed drobný medailon ve tvaru kosočtverce. Šestiúhelníky obklopují po stranách čtyři podélně položené kosočtverce s geometrickou výplní. Koberec je celkově zaplněn geometrickými tvary, od větších až po zcela drobné útvary, například kolmo položené S, či spíše osmička.

Středová čtvercová pole jsou olemována úzkými pásky s geometrickými útvary.

Podklad koberce je oranžový, tvoří široký pás kolem čtverců po obvodu i mezi nimi. Celý je pokryt listy v modré, červené, zelené a žluté barvě.

Koberec uzavírá úzká bordura s drobnými květy v barvě červené, zelené, žluté a modré.

⁵¹ Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005. s. 104

Č. 9

Anatol, nedatováno

Vlněný na bavlněné osnově, 150 x 100 cm *zarcherek*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 24 145

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995. Č. 57

Rainer Kreissl v katalogu uvádí, že koberec je prozatím těžko datovatelný. Koberce obsahuje motiv ženské postavy, které lze připsat mytologický význam. Její postava - věžovitě stylizovaná - má hlavu ve tvaru horského vrcholu. Má rozevřené paže a uprostřed těla malý červený medailon. Pravděpodobně představuje symbol Velké matky, která sloužila před staletími v Anatolii k nábožensko-kultovním obřadům.⁵²

Motiv ženské postavy je na žlutém podkladu. Pod postavou i vedle ní je množství geometrických útvarů.

Středové pole je ukončeno červeným páskem a následuje široká bordura. Ta je tvořena barevně se střídajícími se hvězdami, které jsou prokládány nepravidelnými podélnými útvary - možná úponky, které propojují hvězdy v nekonečno. Bordura je bílého základu a ukončená poslední úzkou, červenou bordurou.

Koberce je zcela zachovalý.

⁵² Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995. s. 30

Č. 10

Střední Anatolie, 19. století

Vlněný na bavlněné osnově, 210 x 137 cm *dozar*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 24 342

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republiky*, 1995. Č. 21

Podle katalogu Rainera Kreissla by měl koberec pocházet z okolí města Konya - odpovídala by tomu hlavní bordura s medailony ve tvaru hvězd. Ve středovém poli se nachází vzor rozet z Khotanu.⁵³

48 rozet ve středovém poli je na podkladu lososové barvy. Jsou provedeny v různých barvách, od zelené, modré, žluté, červené až po bílou.

Celé pole obklopuje černá bordura s medailony ve tvaru hvězd. Barvy se opět střídají. Následuje bordura prostřední, která je složena z geometrických útvarů, květů a také klikatek v podobě úponků v zelené barvě. Koberec ukončuje tenký, zpevňovací lem, který je již místně poškozen.

Celkově je koberec v dobrém stavu, zachovány jsou i třásně.

⁵³ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republiky*, 1995.

Č. 11

Střední Anatolie, 19.století

Vlněný na bavlněné osnově, 125 x 149 cm *sedžadeh*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 24 375

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995. č. 67

Koberec vyrobili Yürükové z okolí Ankary ke spaní. Má zjednodušený, plošně traktovaný květinový systém⁵⁴. Koberec je v základu žluté barvy, která místy přechází v barvu smetanovou. Modrá klikatková bordura, která koberec uzavírá po celém jeho obvodu, je jednoduchá a poměrně úzká. Mezi jednotlivými obloučky klikatky jsou červené květy růže. Klikatková bordura je také známa pod názvem vodní, či vlnová - a je symbolem tekoucí vody, věčnosti života⁵⁵.

Pole koberce neobsahuje žádný středový prvek, např. medailon. Celé pole koberce je volně zaplněno stylizovanými květy - karafiáty a tulipány. Motivy jsou lehce propojeny jednoduchými stonky.

Koberec je vzhledem ke svému stáří dobře zachovalý. Jednoduchost koberce je dána nenáročným užitím a prostředím vzniku.

⁵⁴ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, kat. výstavy 1995.

⁵⁵ Ludmila Kybalová, *Orientální koberce*, Artia, Praha 1969. s. 16

Č. 12

Východní oblast střední Anatólie, 16./17.století

Vlněný na bavlněné osnově, 330 x 150 cm *kelley*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 24 720

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republiky*, 1995, č. 82

Lokalizace koberce je nejasná, kompozičně je nejbližší Uşaku, ale vyšší počet uzlů a užití tří medailónů toto vyvrací⁵⁶. Koberec je i přes své stáří v zachovalém stavu, ale na okrajích je poškozený, v levém spodním okraji kousek chybí a v bordurách jsou dvě malé dírky.

Středové pole je tlumeně červené barvy, zrcadlově jsou užity dva mihráby. Nese tři medailony modré barvy, které jsou tradičního kosočtvercového tvaru. Medailony jsou propojeny tyčí, jedná se tedy o tzv. tyčový medailón. Mihrábová pole v rozích jsou také modré barvy, protkaná žlutými motivy arabesek.

Vnitřní bordura je úzká, hnědočervená a nevýrazná, bez popsatelných motivů. V hlavní široké střední borduře se uplatňují stylizované rostlinné motivy s úponky a listy. Okrajová bordura je opět v barvě plochy koberce s pravidelně vetkanými žlutými květy tulipánu.

⁵⁶ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republiky*, kat. výstavy 1995.

Č. 13

Střední Anatolie, 18. století

Vlněný na bavlněné osnově, 264 x 116 cm *kelley*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 24 739

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republiky*, 1995. Č. 40

Koberec pocházející z centrální Anatolie má ve středovém poli dvanáct řad osmiúhelníků v červené, modré a bílé barvě. V osmiúhelnících na oranžovém podkladu jsou motivy hvězd.

Pole obklopuje nejprve červeno - bílá úzká bordura, která je po celém svém obvodu zachovalá. Následuje nejširší bordura se stylizovaným arabským písmem.⁵⁷ Koberec uzavírá poslední, červená, tenká bordura.

Koberec je již poničen stářím, na pravé straně chybí část bordury. Ve středovém poli jsou vydržená místa až na osnovu a několik děr. Největší je záplatovaná.

Na koberci je nejzajímavější záplata ze starého koberce - Rainer Kreissl ve svém katalogu uvádí, že se jedná o fragment Holbeinova koberce.

Záplaty ze starých koberců jsou mnohdy zajímavější než koberec celý. Bývají z koberců starších, s krásnými vzory.

Tento koberec je barevným příkladem cappadonijské produkce.⁵⁸

⁵⁷ Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005. s. 43, obr. 15

⁵⁸ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republiky*, Praha 1995.

Západní Anatolie, kolem roku 1850

Kozí srst na bavlněné osnově, 347 x 182 cm *quali*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 25 008

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995. Č. 31

Rainer Kreissl uvádí ve svém katalogu, že koberec vyrobený z kozí srsti je naprosto unikátní. Zvláště pro svou velikost.

Středové pole koberce je zcela zaplněné opakujícím se, nekonečným vzorem - šestiúhelníky. Pole je na modrém podkladu. Šestiúhelníky obsahují červené kosočtverce, kolem kterých je dvanáct drobných květů v bílé barvě. Nekonečný vzor šestiúhelníku působí, že jej oddělují navlečené drobné perly. Po stranách, kde se šestiúhelníky spojují, jsou „perly“ větší a dále od sebe.

Bordura, která obklopuje koberec po celém jeho obvodu, je tvořena třemi řadami bílých klikatek. Ve vrchní a spodní části koberce na ni navazují širší pásy. Ty jsou od středu koberce napojeny řadou barevných květů. Následuje mnohobarevný lem, který zakončuje koberec.

Rainer Kreissl uvádí, že koberec byl již publikován⁵⁹ a vystavován.^{60 61} Koberec je místy děravý, ale barevnost je velmi zachovalá.

⁵⁹ W. Brüggemann „*Yala, Form und Farbe in türkischer Textilkunst*“ pod katalogovým číslem 92.

⁶⁰ Koberec byl vystavován v Berlíně a ve Frankfurtu v roce 1993 a 1994.

⁶¹ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995.

Č. 15

Západní Anatólie, 19. století

Vlněný na bavlněné osnově, 322 x 155 cm *kelley*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 25 056

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republiky*, 1995. Č. 79

Rainer Kreissl ve svém katalogu uvádí, že koberec byl objeven v Denizli.

Koberec je již sešlý stářím, prodřený a místně děravý. Skládá se ze třiceti pěti vodorovných pruhů, povětšinou stejně barevných dvojic.

Objevuje se barva žlutá, oranžová, vínová, zelená a modrá.

Jednotlivé pruhy oddělují tenké pásy, které nesou klikatky a jiné velice drobné motivy. Koberec nahoře a dole ukončují jednoduché lemy, na kterých pravděpodobně byly původně třásně.

Střední Anatolie, 18.století

Vlněný na bavlněné osnově, 154 x 116 cm *sedžadeh*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 25 114

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995, č. 92

Vyroben v oblasti Konya⁶². Středové pole koberce zaujímá výrazný, kosočtverečný medailón - symbol přírodní síly.⁶³ Celý medailón připomíná motiv tarantely - žluto-zelené paprsky kolem medailónu. Ve středu je motiv kříže, který je vyplněn barevnými hvězdami. V modrém medailónu je vložen ještě jeden medailón, červený, který je olemován květy.

V modrém poli koberce je mnoho menších geometrických motivů - kosočtverce s paprsky, květy či arabesky. Středové pole má v každém rohu složitější geometrický trojúhelník - symbol matky země (Kybalová). Ve středu je umístěn další, menší červený trojúhelník.

Koberec má tři bordury, vnější je úzká, klikatková a na červeném podkladu. Široká bordura uprostřed je hustě zaplněna rozmanitými prvky jak geometrickými, tak i rostlinnými motivy. Květy ve žlutých, červených i modrých barvách jsou pravděpodobně růže. Jsou často překříženy jednoduchými listy v odlišné barvě. Vnitřní borduru tvoří širší žluto-oranžový pás - ve kterém je vetkána vícebarevná vlnovka připomínající hada.

⁶² Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, kat. výstavy 1995.

⁶³ Ludmila Kybalová, *Orientální koberce*, Praha 1969. s. 16

Koberec je ve středu mírně prošlapán, původní třásně jsou otrhány, ale je poměrně dobře zachován ve své barevnosti. Koberec je nesmírně dekorativní, s množstvím motivů, barevnost je propracována do detailů.

Rainer Kreissl ve svém katalogu uvádí, že se tomuto koberci říká také „obrázková kniha“⁶⁴, protože je skvostem každé výstavy a ozdobou každého interiéru.

⁶⁴ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, kat. výstavy 1995.

Č. 17

Západní Anatolie, 18.století

Vlněný na bavlněné osnově, 270 x 203 cm *quali*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 25 124

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995, č. 93

Výjimečný modlitební koberec, využívá motivu tulipánu na stonku, což by poukazovalo na místo vzniku v Ladiku, ale struktura a barvy ukazují na Uşak, popř. Gördes.⁶⁵

Na koberci převládá tmavě červená s modrou ve středovém poli. Mihráb je dekorativně pojatý, horní rohová pole evokují až stupňovitý vstupní portál, přitom jsou zaplněné motivem tulipánů. Ve středovém modrém poli je zakomponován kosočtverec s paprsky a z každé strany je vedle něj menší kosočtverec. Výplně těchto útvarů tvoří šachovnice. Zbytek modrého pole zaplňují různé drobné útvary - hvězdy, květy, geometrické prvky. Dále se v poli nachází čtyři malé lampičky v červené barvě - specifikum pro modlitební koberce. Středové pole obklopuje ze dvou stran vícebarevná bordura - jsou na ní zachyceny listy v jednoduché podobě.

Vnitřní modrý obdélník obklopuje další, který vypadá jako velice široká bordura, ale nebyla by pravidelná - po bocích modrého pole je daleko užší. Tento obdélník je nahoře i dole vyplněn tulipány na stoncích v modré a smetanové barvě. Boční útvary tvoří opět lampy či vázy typické pro modlitební koberce.⁶⁶

⁶⁵ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, kat. výstavy 1995.

⁶⁶ Lampy, vázy, olejničky – předměty typické pro modlitby muslimů v mešitách

Koberec má celkem tři bordury, vnitřní je modrá s motivy lamp, středová je na červeném podkladu s geometrickými motivy ve tvaru kosočtverců a hvězd. Koberec zakončuje úzká bordura na žlutém podkladu, ta je ovšem jen na bočních stranách a tvoří ji drobné tvary květu.

Koberec ukazuje mistrovství jeho tvůrců vazačů a podává svědectví o kvalitě tehdejších vazačů z oblasti Uşaku. Koberec je vážně poškozen, s chybějícími fragmenty, je tenký a bordury ve spodu a nahoře už zcela chybí.

Anatolie, 16. století

Vlněný na bavlněné osnově, 106 x 85 cm *namaseh*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 25 192

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995. Č. 1

Tento koberec menších rozměrů uvádí Rainer Kreissl jako koberec s motivem „klíčové dírky“, který nese název „bellini“ – koberec nazývaný po Gentilu Bellinim, narozeném v Benátkách v 15. století. Vzory jsou jako vzpomínky na koberce Seldžuků ze 13. století.⁶⁷

Středové pole koberce zaujímá nevšední mihráb, podle Rainera Kreissla je to návrat k předislámskému období.⁷¹ Mihráb je stylizován do tvaru portálu domu. Tam je motiv „klíčové dírky“. Pole je červeného podkladu, obrysy portálu jsou v barvě modré se žlutou.

Motiv „klíčové dírky“ obsahuje deset rozprostírajících se stromů života, které podle Kreissla symbolizují absolutno. V kartuši nad střechou portálu jsou florální úponky, které se upínají nahoru.

Koberec je místy lehce prodřený, ale zachovaný v celku i s bordurou na žlutém podkladu, která je dekorována zvířecími motivy v modré a červené barvě.

⁶⁷ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995.

Anatolie, 19. století

Hedvábný na bavlněné osnově, 258 x 202 cm *quali*

Dar Rainera Kreissla ČR

NpM A 25 230

publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republiky*, 1995. Č. 100

V katalogu Rainer Kreissl uvádí, že dvorský Ottomanský styl, který se projevuje na koberci, přišel pravděpodobně z manufaktur v Istanbulu, Burse nebo Kayseri. Symboly a šest nik potvrzují fakt, že nešlo o to sloužit čistému dekorativnímu smyslu jako v následujících obdobích, ale ukazovalo zaměstnání modlitebního koberce.⁶⁸

Modlitební koberec je tvořen šesti nikami, střídavě třemi modrými a třemi červenými. Oddělující sloupky jsou ozdobeny květy a mají korintské hlavice. V každém mihrábu je umístěna lampa. Cvikly jsou dekorovány rostlinnými motivy a úponky.

Hlavní bordura je zdobena lampami po celém svém obvodu. Lampy jsou střídavě oranžové a bílé barvy na světle modrém podkladu. Jsou prostrídány florálními motivy. Koberec ukončuje klikatková bordura.

Koberec je zcela zachován a v dobrém stavu.

⁶⁸ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republiky*, 1995.

Západní Anatolie, 17. - 18. století
Vlněný na bavlněné osnově, 202 x 121 cm *dozar*
Dar Rainera Kreissla ČR
NpM A 25 249
publikováno: Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995. Č. 106

Koberec ze západního Turecka měl podle Rainera Kreissla bouřlivou minulost. Koberec - varianta transylvánské skupiny se ocitl ve šlechtickém sídle v jižním Německu. Poté se dostal na trh jako koberec ze západního Turecka. Koberec je považován za příklad časných oprav koberců.⁶⁹

Koberec je velkolepým modlícím kobercem s mihrábovým polem na červeném podkladu. Obsahuje množství ornamentů a motivů. Výrazně působí osmiúhelník, který je obklopen květy a květinovými větvemi. Menší osmiúhelníky v mihrábovém poli vyplňují hvězdy. Cvikly jsou vyplněny geometrickými motivy.

Mihrábové pole je ohraničeno třemi úzkými pásky s klikatkami a květy a leží na velkém obdélníku tvořící plochu koberce. Tento široký pás (obdélník) je místně záplatován plátnem. Na žlutém podkladu je vyobrazeno dvanáct lamp - motiv typický pro modlitební koberce. Doprovází je četná florální ornamentika.

Koberec je ukončen bordurami - úzkou červenou, prostřední s květy a následně žlutou, úzkou bordurou. Pravděpodobně byla po celém obvodu ještě jedna - červená a úzká, která už ovšem není dobře zachovaná.

⁶⁹ Rainer Kreissl, *Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla České republice*, 1995.

6. Seznam vybraných výstav koberců v České republice

3. říjen 2007 - 20. leden 2008 Nejkrásnější koberce Orientu z českých a moravských sbírek, Špilberk Brno. Vyšel stejnojmenný průvodcovský text - 2007.

22. říjen 2006 - 28. leden 2007 Kavkazské koberce, Národní galerie v Praze, Zámek Zbraslav. Vyšel katalog: Kavkazské koberce/ Caucasian Rugs (Zdenka Klimentová, NG Praha 2006.

24. červen - 29. srpen 2004 Orientální koberce z českých soukromých sbírek, Západočeské muzeum v Plzni. Vyšel stejnojmenný katalog - 2004.

19. květen - 27. srpen 1995 Anatolské koberce, Dar Rainera Kreissla české republiky, Letohrádek královny Anny. Vyšel katalog, tři díly: Anatolské koberce I., Dar Rainera Kreissla české republiky; Brány do věčnosti - anatolské koberce II., Nekonečná rozmanitost-anatolské koberce III.

Květen - červen 1986 Turecké koberce osmanské doby z 15. - 19. Století, Valdštejnská jízdárna, Praha. Vyšel katalog: Turecké koberce osmanské doby z 15. - 19. století ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Budapešti, Praha 1986.

Dále byl také vydán katalog sbírek Muzea v Bruntále: Orientální koberce ve sbírkách Muzea v Bruntále, Lubica Mezerová - Muzeum v Bruntále 2008.

7. Slovník pojmů ⁷⁰

abraš - nepravidelné vybarvení koberce, použité vlákno nemá stejný odstín s dříve použitým vláknem

arabeska - druh ornamentu proplétané rostlinné formy, silně stylizované úponky

bordura - na všech orientálních kobercích, jednoduché, či složité zakončení koberce ve formě jednoho či více pásů

cvikl - trojúhelníková plocha v architektuře po straně oblouku

čarbad - malé koberce do 100 x 80 cm

čintamani - motiv tvořený třemi koulemi (někdy označeno jako perly či míče)

čuval - název koberce formátu 80 x 160 cm; typ nomádské tašky, přední strana bývala vázána kobercovou technikou

Damašek - pravděpodobně centrum zprostředkování obchodu s koberci

dozar - název koberce formátu 130 x 210 cm

Gördes - oblast tvorby koberců, gördes - symetrický turecký uzel

hali - vázaný koberec

Holbeiny - koberce pojmenované podle malířské rodiny Holbeinů, avšak nejstarší zobrazení je už u L. Lotta (1520)

Iznik - město na západě Turecka proslulé svou keramikou

kartuše - rovná plocha zdi, která je uzavřena ornamentálním rámem, lze do ní vložit nápis či znak

kilimy - vznikají vedle vlasových koberců, jsou tkané a v Turecku obvykle oboustranné, tenčí a slouží převážně jako příkrývky, závěsy či dekorace na stěnu

⁷⁰ Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005. s. 216-223

Ludmila Kybalová, *Orientální koberce*, Praha 1969.

Marcus Hattstein, Peter Delius, *Islám, Umění a architektura*, Slovart 2005.

kellegi - dlouhý a úzký koberec

kelley - název koberce šířky 150 - 200 cm a dvojnásobné délky

kenareh - běhoun

medailon - obraz či reliéf vystupující z plochy, u koberců se tak většinou označují útvary ve středových polích

mihráb - nika ve stěně mešity, orientována k Mekce; modlitební nika považována za posvátný symbol

namaseh - modlicí koberec 100 x 80 cm

ornament - druh plošné výzdoby, v islámském umění všechny formy

palmeta - motiv složený z palmových listů

pešti - předložka 60 x 90 cm

quali - koberec velikosti 180 x 280 cm

saff - skupinový modlicí koberec

sarquart - koberec dlouhý 130 cm

sedžadeh - koberec velikosti 180-230 x 125-150 cm

senneh - výroba v okolí města Sanandandže, starší označení asymetrického uzlu

svastika - motiv, který se nachází ve všech kulturách, hákový motiv, dostává složité a variabilní formy

štít - štít ve středovém poli je nejznámější podobou modlitebního koberce, je tvaru jako mihráb, bývá prázdný, nebo je vyplněn např. lampou či ohraničen sloupky, můžeme chápat jako synonymum mihrábu

tiráz - vyšíváný ozdobný pás na tkaninách

torba - taška nomádů, velikosti 40 - 100 cm

yastik - turecký název pro předložku velikosti 25-40 x 50-80 cm

zarcherek - předložka velikosti 70 x 140 cm

Závěr

Téma bakalářské práce „*Turecké koberce v českých soukromých sbírkách*“ mělo za úkol přehledně zpracovat základní problematiku tureckých koberců. Téma je nesmírně rozsáhlé a zajímavé. Do budoucna bych ráda problematiku koberců (nejen tureckých) rozvedla a vyvarovala se případných chyb, které mohou nastat z nedostatku zkušeností.

Summary

Bachelor thesis „*Turkish carpets in the Czech private collections*“ clearly had the task of processing the basic problems of Turkish carpets. The topic is very extensive and interesting. In future issues I would like carpets divorced and to avoid any errors that may arise from lack of experience.

Obrazová příloha

Obr. 1 Chrám sv. Mikuláše Praha

Obr. 2 Symetrický uzel

Obr. 3 Asymetrický uzel

Obr. 4 mapa (Ian Bennett, *Schönheit echter Orient-Teppiche*, Wien 1974.)

Katalog koberců

č. 1

č. 2

Č. 3

Č. 4

Č. 5

Č. 6

č. 7

Č. 8

Č. 9

Č. 10

Č. 11

Č. 12

Č. 14

Č. 15

Č. 16

Č. 17

Č. 18

Č. 19

Č. 20

Literatura:

- Alena Adlerová, *České užité umění 1918-1938*, Praha 1983.
- Gerd Albrecht, *Bedna kořenářova, Obchodní cesta Malou Asií*, Sursum 2005.
- Frank Arnau, *Umění padělatelů Padělatelé umění: tři tisíce let podvodů se starožitnostmi*, Orbis, Praha 1973.
- Jan Maria Augusta, *Rukověť sběratelova*, Český Těšín 2000.
- Jan Baleka, *Modř barva mezi barvami*, Academia 1999.
- Charif Bahbouh, *Česko-arabský slovník*, Praha 2011.
- Charif Bahbouh, *Půvab arabské kaligrafie*, Praha 2002.
- Ian Bennett, *Schönheit echter Orient - Teppiche*, Wien 1974.
- Stefano Carboni, *Venice and the Islamic world 828 - 1797*, Yale University Press 2007.
- Jitka Dřevíková, *Restaurování historického textilu*, Praha 2004.
- Jim Ford, *The Oriental Carpet - A History and Guide to Traditional Motifs, Patterns and Symbols*, New York 1981.
- Ernst J. Grube, *Umenie sveta, Islamské umenie*, Bratislava 1973.
- Markus Hattstein a Peter Delius, *Islám, Umění a architektura*, Slovart 2005.
- James Hall, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Paseka 1974.
- Albert Jackson a David Day, *Starožitnosti, Ošetřování a opravy*, Slovart, Praha 1994.
- Miroslav Jungr, *Orientální koberce*, Praha 2005.
- Z. Klimtová, *Kavkazské koberce*, kat.výstavy NG v Praze, Praha 2006.
- Zdenka Klimtová, *Orientální koberce z českých soukromých sbírek*, kat.výstavy Západočeského muzea, Plzeň 2004.
- Rainer Kreissl, *Anatolské koberce - Dar Rainera Kreissla České republice*, Praha 1995.

Rainer Kreissl, *Art as tradition, Anatolia*, Hirmer 1998.
Rainer Kreissl, *Gates to heaven, Anatolia*, Hirmer 1998.
Rainer Kreissl, *Infinite variety, Anatolia*, Hirmer 1998.
Rainer Kreissl, *Dopis panu Karlu Čapkovi o sběratelství koberců*, Praha 1995.
Květa Kubátková, *Keramika v architektuře*, dipl. práce FF UPOL, 1968/69.
Ludmila Kybalová, *Orientální koberce*, Artia, Praha 1969.
Jan Loriš, *Hans Holbein a jihoněmecké malířství kolem roku 1500*, Orbis, Praha 1942.
Virginia Maxwell, *Istanbul*, Lonely Planet 2005.
Lubica Mezerová, *Orientální koberce ve sbírkách Muzea v Bruntále*, Muzeum v Bruntále 2008.
Henry de Morant, *Dějiny užitého umění, Od nejstarších dob po současnost*, Odeon 1983.
Rudolf Neugebauer a Julius Orendi, *Handbuch der orientalischen Teppichkunde*, Leipzig 1922.
Mamed Tarlanov, *Ljativ Kerimov*, Moskva 1955.
Issam El-Said a Ayşe Parman, *Geometrická koncepce v islámském umění*, Argo a Půdorys, Praha 2008.
Lukáš Synek, *Hedvábnou stezkou po stopách dávných karavan*, Cestář 2008.
Jaromír Šíp, Miroslav Korecký a Alexander Paul, *Wandmalereien des Spätbarocks, Ein Werk, Johann Lukas Krackers*, Praha 1958.
Turecké koberce osmanské doby z 15.-19.století, ze sbírek Umělecko-průmyslového muzea v Budapešti, kat.výstavy, Valdštejnská Jízdárna, Praha 1986.
Tulipán v lesku půlměsíce, turecká keramika 15.-17.st. a její ohlasy v Evropě, kat.výstavy NG, Praha 2003.
Josef Wolf, *Abeceda národů*, Horizont 1984.

Aukční katalogy:

Aukční dům Zezula 2010
Dorotheum 2005-2012
Henry's auktionen 1990
Meissner-Neumann 2000-2012

Webové stránky:

www.afrikaonline.cz
www.artmuseum.cz
www.auction.de
www.buchara.cz
www.hali.com
www.buchara.cz
www.marlamallet.com
www.nm.cz
www.quick.cz/orientkoberce/firma.htm
www.restaurovani.webz.cz
www.spongobongo.com
www.tea-and-carpet.blogspot.com
www.turkishhan.org
www.turkotek.com
www.wikipedia.org/wiki/Turecko